

tettek befolyásolta más műhelyek munkáját, és az allegóriák, motívumok a társművészetekben is megjelennek.

MONOK ISTVÁN

Scheibe, Michaela: Rekonstruktion einer Pietistenbibliothek. Der Büchernachlass des Johann Friedrich Ruopp in der Bibliothek der Franckeschen Stiftungen. Halle–Tübingen, 2005, Verlag der Franckeschen Stiftungen Halle im Max Niemeyer Verlag Tübingen. XI, 227 l. /Hallesche Quellenpublikationen und Repertorien, Bd. 8./

A nagyobb könyvtárak szerte a világban törekednek arra, hogy az állományukba szervezsen beépült magánkönyvtárak anyagát feltárják, megírják azok történetét. Így egyszer majd ténylegesen részleteiben lesz dokumentálható a nagyobb bibliotékák története is. A Saale melletti Halleban 1698-ban August Hermann Francke (1663–1727) alapította árvaház (Waissenhaus) rövid idő alatt olyan intézményrendszerre fejlődött, amely egy-egy ember életútját végigkísérte anélkül, hogy el kellett volna hagyni azt. Az árvaház mellett hamarosan elemi iskola, majd különböző szakmunkásképzők működtek, azután gimnáziumi, majd teológiai képzés indult. Mindegyik munka támogatására alapult a könyvtár, a nyomda, a műhelyek. Így van ez ma is. A Berlini Fal leomlása után Paul Raabe által újjászervezett Franckesche Stiftungen az árvaház kivételével – igaz óvoda működik – valamennyi intézményét újjászervezte, felújította a könyvtárat, kiépült az Alapítvány nemzetközi kapcsolatairól, számos könyvsorozatot adnak ki. A pietizmus kutatásának nemzetközi központja is (Interdisziplinäres Zentrum für Pietismusforschung) az Alapítvány és a Halle-Wittenbergi Egyetem közös vállalkozása.

A könyvtár, az úgynevezett Kulissenbibliothek történeti állományában számos magánkönyvtár található. Brigitte Klosterberg igazgató asszony előszavában megemlíti néhány nagyobbat: a németalföldi exuláns Friedrich Breckling (1629–

1711), a halberstadti superintendens Justus Lüder (?–1708), a Biblia-kiadó műhely alapító Carl Hildebrand von Canstein (1667–1719), a teológus Andreas Achilles (1656–1721), a szlavista Heinrich Milde (1676–1739). Ezen hagyatékok sorában az egyik első a teológus tanár Johann Friedrich Ruopp (1672–1708).

Michaela Scheibe a könyvtár rekonstrukcióját bevezető nagy tanulmányában először Ruopp életútját vázolta, sokat mondó címmel: „Von der Straßburger Orthodoxie zum Halleschen Pietismus”. Ruopp strassburgi születésű volt, az akkor már évszázados múlttal rendelkező Johann Sturm által nemzetközileg is elismert gimnáziumban tanult. Ezután a Strassburgi Egyetemen filozófiát hallgatott, de kiváló költőként is ismertté vált (poeta laureatus). 1697-ben ugyanitt teológiát kezdett tanulni (professzora Johann Joachim Zentgraf volt). Nagyon hamar, még ebben az évben elhagyta az egyetemet és Lipcsében az egyetem teológiai karára iratkozott be, az ortodox Johann Benedikt Carpzovhoz. (A szerző határozottan helyesbíti a szakirodalomban újra és újra ismétlődő tételt, miszerint Ruopp Jénában tanult volna.) Mindaddig tehát Ruopp szinte kizárólag csak ortodox lutheránus teológiát tanult (tananyagként: Martin Chemnitz (1522–1586), Johann Gerhard (1582–1637), a strassburgi Johann Schmidt (1594–1658), és az ugyancsak strassburgi exegeta Sebastian Schmidt (1617–1696)). Lipcsében Carpzov mellett csak a pietizmus kritikáját tanulhatta. Ennek ellenére 1698-ban elhagyta Lipsét és Halléban, az 1694-ben alapított pietista egyetemre iratkozott át. Itt Francke mellett Joachim Justus Breithaupt (1658–1732) és Paul Anton (1661–1730) voltak a tanárai. Ugyanitt, tanulmányai mellett segítségére volt Franckének az árvaházban. 1699 év végén visszatért szülőföldjére Strassburgba, ahol rövidebb tanfótkodás után lelkész lett.

A strassburgi pietista mozgalmak ekkor indultak az egyetemen és a gyakorló lelkészek között is, Ruopp ezekben az időkben már nagy tekintélynek örvendett a változtatást akarók körében, és ugyancsak ezt ellenző egyházi és világi felsőbbbség figyelmét sem kerülte el. Ezután az újító tanárok és lelkészek Elsászt elhagyni

kényszerültek, Ruopp Halléba tért vissza (1705), ahol röviddel ezután meghalt.

Könyvtárának két jegyzéke maradt fenn levéltári iratként, összesen 359 kötetet hagyott az Alapítvány könyvtárára. A könyvtár modern teológiai anyag, az 1650 előtti megjelenésűek száma 36, tehát alig 10%. Ezzel szemben a 18 éves kora (1690) után kiadott művek száma 119. Ruopp a szent nyelveken kívül németül és franciául olvasott, így a gyűjtemény nyelvi összetétele is ezt tükrözi (latin 43%, német 42%, francia közel 7%). Tartalmilag teológiai szakkönyvtár (301 kötet teológia), a többi poétika, retorika és történelem. A teológián belül a Biblia kiadásokon (21+12 (bibliai filológia) + 40 (magyarázat)) kívül a homiletika és a polemika érdekelte. Pietista ízlésének megfelelően a lelki épülést szolgáló könyvek szá-

ma is jelentős, ezek között lutheránus (49) és katolikus (18) szerzők művei is megtalálhatóak.

A könyveknek csak egy része található meg ma a könyvtárban (92 hiányzik), hiszen az Alapítvány a történelem folyamán sokszor eladta, vagy elcserélte duplumait.

Michaela Scheibe közli mindkét levéltári jegyzék címlírását, majd autopszia alapján, vagy más módon azonosítja a művet. A ma is meglévő kötetek kéziratos bejegyzéseit is közli, de miután általában Ruopp az első tulajdonosa a könyveinek, a proveniencia vizsgálat nem hoz érdekes eredményeket. A kötetet a nemzetközi szakirodalomban megszokott mutatók, és a jegyzékek hasonmása zárja.

MONOK ISTVÁN

Szerzőinkhez

Kérjük folyóiratunk szerzőit, hogy a jövőben a szerkesztőségünkhöz eljuttatott kéziratokkal kapcsolatban szíveskedjenek az alábbi formai megoldásokra figyelni:

1. A közlésre szánt, szövegszerkesztővel készített kéziratot (tanulmányt, cikket, recenziót) kinyomtatva és lemezen is juttassák el szerkesztőségünkhöz.
2. Csak végleges szöveget küldjenek, ügyelve arra, hogy a kinyomtatott és a lemezen lévő szöveg teljesen azonos legyen, ugyanis nyomban tördelt szerzői korrektúra készül, ennek következtében már nincs lehetőség jelentősebb szövegváltoztatásra.
3. A kézirat elkészítésekor mellőzzék a tipografizálást, kiemelést (pl. aláhúzás, kurziválás, félkövér betűtípus alkalmazása stb.).
4. A jegyzetek formai leírásakor törekedjenek arra, hogy folyóiratunk gyakorlatát kövessék, a korábbi számok példái alapján.
5. A tanulmányok kéziratához mindenkor mellékeljenek egy kb. féloldalmi tartalmi kivonatot (ún. rezümét), akár magyarul megfogalmazva (amely szöveget általában francia nyelvre fordítatunk), akár angol, francia, vagy német nyelven.
6. A beküldött kézirathoz kérjük, ne mulasszák el csatolni a szerző elérhetőségi adatait (név, lakcím, telefon-/mobil-, esetleg faxeszám, e-mail cím), amely feltétlenül szükséges a szerzői korrektúra eljuttatásához és a kapcsolattartáshoz.
7. A fentiekben jelzett formaságok mellőzése jelentősen hátráltatja a kézirat megjelentetését.

A Magyar Könyvszemle szerkesztősége

A kiadásért felel az Argumentum Kiadó igazgatója
HU ISSN 0025-0171
A borítótérv Somogyvári Zsuzsa munkája
Tördelte Markó Sándorné
Nyomta az Argumentum Kiadó Nyomdaüzeme

TARTALOM

<i>Véber János</i> : A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára egyik Justinus-ösnyomtatványának bejegyzései	1
<i>Zsoldos Endre–Blaga, Cristina</i> : Jacob Schnitzler Wittenbergben	16
<i>Rózsa Mária</i> : Magyarország a Grenzboten című folyóiratban (1849–1880). I.	32
<i>Dege Sándor</i> : A budapesti polgári mentalitás a századfordulón a sajtó hirdetéseinek tükrében	51

KÖZLEMÉNYEK

<i>Gömöri György</i> : 1566-os angol imádságformula a töröktől veszélyeztetett Magyarországról	69
<i>Simon Szilvia</i> : A Dunántúli Református Egyházkerület 17. századi zsinatainak protokolluma (1612–1658)	72
<i>Fehér Katalin</i> : Egy népfelvilágosító mű 1775-ből	78
<i>Papp Júlia</i> : Goró Lajos leírása 1826-ból a nápolyi dóm két magyar vonatkozású sírelékéről	82

FIGYELŐ

<i>Monok István</i> : A brémai sajtó- (és média) történeti műhely kiadványai	94
<i>Silagi, Gabriel</i> : Navigare necesse est, oder: Tengerre, Magyar!	99

SZEMLE

Fehér Katalin: Sajtó és nevelés Magyarországon 1777–1849. Bp. 2005. (<i>Kókay György</i>)	107
Kossuth Lajos: Szerkesztői jegyzetek a Pesti Hírlaphoz. I. (1841.) Szerk. Fazekas Csaba. Miskolc, 2003. (<i>Mázi Béla</i>)	108
Voit Krisztina: Fejezetek a közgyűjtemények és a könyvkiadás történetéből. Tanulmányok. Bp. [2005.] (<i>Rojas Mónika</i>)	110
A Nagyváradi Római Katolikus Egyházmegyei Könyvtár régi állománya. Katalógus. Összeáll. Emódi András. Bp.–Nagyvárad, 2005. (<i>Rozsondai Marianne</i>)	112
Pogány György: A magyar könyvgyűjtő kalauza. Bp. 2005. (<i>Borda Lajos</i>)	113
Catalogues régionaux des incunables des bibliothèques publiques de France. Vol. XVII. Genève, 2003. (<i>Monok István</i>)	114
Meyer, Véronique: L'illustration des thèses à Paris dans la seconde moitié du XVII ^e siècle. Paris, 2002. (<i>Monok István</i>)	115
Scheibe, Michaela: Rekonstruktion einer Pietistenbibliothek. Der Büchernachlass des Johann Friedrich Ruopp in der Bibliothek der Franckeschen Stiftungen. Halle–Tübingen, 2005. (<i>Monok István</i>)	117

SOMMAIRE

<i>Véber, János</i> : Notes manuscrites dans un incunable Justinus de la Bibliothèque de l'Académie des Sciences de Hongrie	1
<i>Zsoldos, Endre – Blaga, Cristina</i> : Jacob Schnitzler à Wittenberg	16
<i>Rózsa, Mária</i> : La Hongrie vue dans la revue 'Grenzböten' (1849–1880). I	32
<i>Dege, Sándor</i> : Mentalité bourgeoise de Budapest, reflétée par les annonces de la presse du tourne-siècle	51

CONTRIBUTIONS HISTORIQUES

<i>Gömöri, György</i> : Formule de prière anglaise de 1566, au sujet du danger turc menaçant la Hongrie	69
<i>Simon, Szilvia</i> : Protocols des synodes du 17 ^e siècle du Diocèse de Transdanubie de l'Église Réformée (1612–1658)	72
<i>Fehér, Katalin</i> : Un ouvrage d'instruction civile de l'année 1775	78
<i>Papp, Júlia</i> : Description par Lajos Goró de deux monuments funéraires ayant rapports hongrois, de la cathédrale de Naples, de l'année 1826	82

CHRONIQUE

<i>Monok, István</i> : Publications de l'atelier d'histoire de presse et de média de Bremen	94
<i>Silagi, Gabriel</i> : Navigare necesse est, oder: 'Tengerre, Magyar'!	99

REVUE

Fehér, Katalin: Presse et éducation publique en Hongrie. 1777–1849. Bp. 2005. (<i>Kókay, György</i>)	107
Kossuth, Lajos: Notes de rédaction de Pesti Hírlap ('Journal de Pest') I. (1841) Sous la rédaction de Csaba Fazekas. Miskolc, 2003. (<i>Mázi, Béla</i>)	108
Voit, Krisztina: Chapitres de l'histoire de l'édition de livres et des collections publiques. Essais, études. Bp. [2005.] (<i>Rojas, Mónika</i>)	110
Les fonds anciens de la Bibliothèque du Diocèse Catholique de Nagyvárad. Catalogue. Sous la rédaction de András Emódi. Bp.–Nagyvárad, 2005. (<i>Rozsondai, Marianne</i>)	112
Pogány, György: Guide du bibliophile hongrois. Bp. 2005. (<i>Borda, Lajos</i>)	113
Catalogues régionaux des incunables des bibliothèques publiques de France. Vol. XVII. Genève, 2003. (<i>Monok, István</i>)	114
Meyer, Véronique: L'illustration des thèses à Paris dans la seconde moitié du XVII ^e siècle. Paris, 2002. (<i>Monok, István</i>)	115
Scheibe, Michaela: Rekonstruktion einer Pietistenbibliothek. Der Büchernachlass des Johann Friedrich Ruopp in der Bibliothek der Franckeschen Stiftungen. Halle–Tübingen, 2005. (<i>Monok, István</i>)	117